

УДК 327.5:911.3]:316.776.23] (02)
DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.2.26>

Д. В. Веденєєв

доктор історичних наук, професор,
головний науковий співробітник
Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

О. Г. Семенюк

доктор юридичних наук,
перший заступник керівника
Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою
злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ КИТАЮ ПІД ВПЛИВОМ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОГЛЯДІВ НА «ГІБРИДНУ» ВІЙНУ

Стаття присвячена імплементації сучасному Китаї концептуальних поглядів на неконвенційну (гібридну) війну в розбудову управлінських механізмів сектору безпеки і оборони. Зокрема, розглядається концепція «війни без кордонів», спрямована на використання множинних ударів воєнного та невоєнного характеру. Розробники концепції вважають, що в умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій пріоритетними стають послаблення військової потужності наддержав шляхом комплексного (всеосяжного) застосування нетрадиційних засобів (включаючи маніпуляції фінансово-банківською системою, інформаційно-медійні важелі та просування дезінформації, кібернетичну «хакерську» війну, міську партизанську війну і терор, контроль над природними ресурсами тощо).

Висвітлюється підготовка КНР до «дистанційних» війн шостого покоління з підвищенням ваги властивої для неконвенційної війни розвідувальної та інформаційно-кібернетичної компонент. Модернізація збройних сил на основі динамічного й науково-технічного зростання розглядається адміністрацією КНР як важлива складова соціально-економічного розвитку, перехід національної військової сили з рівня регіональної оборони на щабель захисту національних інтересів на глобальному рівні.

Зазначається, що стрімкий індустріально-технологічний ривок Китаю супроводжується науково-аналітичним осмисленням новітніх системних загроз й комплексними заходами із забезпечення безпеки пріоритетних «мішеней» для застосування традиційних вже знярядь гібридної війни – інформаційно-психологічної, організаційної, когнітивної та ментально-психологічної зброї. Звертається увага на те, що Китай енергійно освоює арсенал «м'якої сили», концептуальну основу якої становлять ключові категорії національного типу стратегічної думки. Інтеграція країни у систему світових міжнародних відносин відбувається на підґрунті самобутніх комунікативних стратегій, основаних на товщі традиційних культурних цінностей ханьської цивілізації. Одночасно Пекін вживає комплекс заходів, спрямованих на підвищення інформаційної безпеки країни, підготовку до масштабної інформаційно-психологічної війни.

Ключові слова: публічне управління, військове управління, безпека, гібридна конфліктність, збройні сили, спецслужби.

Постановка проблеми. Сучасна Китайська Народна Республіка (КНР) стрімко перетворюється у світового інноваційного лідера, утримує передові

позиції із цифрової трансформації, термоядерної енергетики, розвитку електротехнічної галузі, експорту продукції машинобудування, нафтопереробки та обсягів

торгівлі тощо [1, с. 28-30]. Пленум ЦК Компартії Китаю (листопад 2021 р.), висунув стратегічні настанови щодо подальшого розвитку моделі «соціалізму з китайської специфікою нової епохи», збереження «квінтесенції національної культури та китайського духу», «революційної перебудови» сектору безпеки і оборони держави. Керівництвом Компартії Китаю (КПК) висунуто завдання «завершення соціалістичної модернізації» до 2035 р., досягнення ролі світового лідера до 2050 р. [2]. Нині КНР вживає комплексних заходів із модернізації власного сектору безпеки і оборони, пристосовуючи його управлінські механізми до реалій війн «шостого покоління» (неконтактних, дистанційних, високотехнологічних) та новітньої моделі конфліктності неконвенційного («гібридного») типу з їх радикальним зміщенням пріоритетів на користь невоєнних та асиметричних стратегій й методів.

Зауважимо, що Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона» (25 березня 2021 р.) пропонує визначення гібридної війни як «комбінації різноманітних дій щодо прихованого застосування регулярних військ (сил), незаконних збройних формувань і терористичних організацій, використання пропаганди, саботажу, терору, вчинення диверсій...», і спрямовує на вивчення новітніх форм і способів протиборства, повчальних для розробки «асиметричних та інших дій для оборони України» [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз здобутків й напрямів сучасного вітчизняного китаєзнавства поданий у монографії В. Кіктенка [4]. Провідними центрами дослідження спектру проблем, пов'язаних із безпекою, військово-політичною та міжнародною діяльністю КНР в Україні виступають відділ Азіатсько-Тихоокеанського регіону провідної наукової установи – Інституту сходознавства НАН України ім. А.Ю. Кримського (завідувач В. Кіктенко, відділ досліджує модернізацію Китаю в політичному дискурсі країн Азії та в Україні), відповідні дослідні підрозділи Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД, Центр зовнішньополітичних досліджень), Інституту всесвітньої історії НАН України. А. Гончарук, Н. Лікар-

чук та О. Олійник дослідили базові геополітичні спрямування сучасного Китаю, його зовнішньополітичні вектори [1, 5, 6]. У роботі колективу вчених НІСД на чолі з О.Литвиненком [7] розглянутий китайський чинник в контексті відносин України з країни Східної та Південно-Східної Азії. В ряді праць (Д. Веденєєва, В. Кіктенка, А. Слюсаренка, Н. Фурсіной, Ю. Шевченка) висвітлюються трансформаційні процеси в низці провідних компонентів воєнно-безпекової системи КНР – військово-промислового комплексу, силах спеціальних операцій, інформаційній безпеці, інститутах «м'якої сили» [8-11]. Дослідниця А.Гриценко (НІСД) здійснила аналіз впливу на міжнародно-безпекову сферу КНР широкомасштабної російсько-української війни [12].

Мета статті. Дослідження китайського досвіду адаптації механізмів публічного й військового управління до модерних концептуальних поглядів на війни (конфлікти) «гібридного» модельного типу.

Виклад основного матеріалу. Якісні трансформаційні процеси відбуваються у сфері оборони і безпеки КНР, їх теоретико-концептуального та науково-аналітичного забезпечення, котре багато у чому ґрунтується на національній школі розробки доктрин й важелів нетрадиційного та асиметричного протиборства. Доповідь ЦРУ США іменує вище воєнне керівництво КНР «школою яструбів», до другого покоління якого віднесли офіцерів Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) Цяо Ляна та Ван Сянсуя, авторів книги «Війна без кордонів» [13], котра стала своєрідним навчальним посібником з проблем асиметричного протиборства на основі переосмислення китайської традиційної («стратагемної») воєнної думки.

Викладена авторами сутність «війни без кордонів» подібна до доктринальних засад гібридної війни. Концепція китайських теоретиків скеровує на використання множинних ударів воєнного та невоєнного характеру.

В умовах глобалізації та розвитку інформаційних технологій, вважають автори, наголос потрібно робити на послабленні військової потужності наддержави шляхом комплексного (всеосяжного) застосування нетрадиційних засобів (включа-

ючи маніпуляції фінансово-банківською системою, інформаційно-медійні важелі та просування дезінформації, кібернетичну «хакерську» війну, міську партизанську війну і терор, контроль над природними ресурсами тощо). Труд китайських авторів передбачає навіть ведення «правової війни» – використання міжнародного та внутрішнього законодавства держави з метою ослаблення її обороноздатності, протидії її національним інтересам, підризу її економіки [14]. Загалом ця праця де-факто висунула доктрину гібридної війни, у рамках якої автори вирізняли три групи засобів: засоби військові (включаючи диверсійно-терористичну боротьбу); трансвійськові (дипломатична боротьба, інформаційно-психологічна й кібернетична боротьба тощо); невійськові (ідеологічне суперництво, торгівельна війна, обмеження ресурсів, санкції, ембарго, «правова війна» тощо).

З кінця 1995 р. почалася реалізація «Стратегії сили науки і технологій» з наголосом на автоматизацію управління, комп'ютеризацію, технічну розвідку, сучасний зв'язок (C4ISR). У січні 2016 р. в КНР оголошено про початок масштабного реформування збройних сил, кінцевою метою якого є досягнення до 2020 р. нового рівня керованості, оптимальної структурної побудови й забезпечення здатності армії здобувати перемогу в епоху інформаційних технологій [15].

В цілому смуга реформування армії КНР розрахована на період до середини XXI століття. Наголос зроблено на набуття Народно-визвольною армією Китаю (НВАК) спроможності до міжвидової взаємодії, мобільність, впровадження інноваційних технологій, організаційну оптимізацію та постійну боєготовність. У складі Центральної військової ради КПК введено комісію з науки і технологій. Впроваджуються мережеві технології управління збройною силою. Враховуючи малу вірогідність глобальної війни, китайські теоретики воєнної справи вважають, що метою реформ повинна стати готовність до сучасних війн локального характеру, творення мобільних сил.

З погляду трансформацій концептуальних засад та практичних кроків із модер-

нізації оборонної сфери прикметними є висновки з доповіді «Безпека Китаю в нову еру» японського Національного інституту оборонних досліджень (NIDS) від листопада 2020 р. [16]: управління структурами силового потенціалу КНР базуватиметься на використанні науки й технологій, з наголосом на кібернетичну й космічні галузі, стратегії інформатизованої та інтелектуальної війни, застосування воєнно-цивільної стратегії злиття науки і технологій подвійного призначення. Відбулася масштабна модернізація ракетно-ядерного потенціалу [17-18]. За прогнозами, КНР випереджатиме США у розробці гіперзвукових озброєнь, а його військово-морський флот до кінця 2020-х рр. стане найбільшим у світі (до 2030 р. нараховуватиме орієнтовно до 460 бойових кораблів проти 321–372 у США) [19].

Видання Національного університету оборони КНР «Наука військової стратегії» від 2015 р., визначило загальні риси управління структурами «інформатизованих локальних війн»: «інформаційна перевага» є вирішальною передумовою для досягнення панування у повітрі, на суші і на морі; війна охоплює космос, електромагнітний вимір, кіберпростір; основною формою бойових дій стають інтегровані, мультідоменні, як правило – обмеженого масштабу операції різних родів військ під єдиним командуванням [20].

Не викликає сумніву, що глибока модернізація армії «Піднебесної» не в останню чергу планується за рахунок посилення її здатності до дій в умовах «дистанційних» війн шостого покоління. 2016 р. у макроструктуру НВАК впроваджено т.зв. *Війська стратегічної підтримки*, на які покладено ведення розвідки (передовсім технічними засобами), інформаційної війни, боротьби у кіберпросторі, а також радіоелектронну протидію. Більшість частин цього командування відносяться до космічної інфраструктури, а до його складу входять управління: повітряно-космічне, електронних та електромагнітних систем і військової розвідки. Цей саме рід військ буде відповідати за кібербезпеку, психологічні операції, військове використання штучного інтелекту, робототехніки, нанотехнологій [20-22].

До складу цього стратегічного командування включили Цзюцюаньський центр космічних запусків (космодром Шуанченци, «база 20»), Тайюаньський центр космічних запусків (космодром Учжай, «база 25»), Сичанський центр космічних запусків (космодром Сичан, «база 27»), два центри управління польотами (Пекін та Сіан), Центр космічного моніторингу океану («база 23»). Туди ж увійшли ядерний полігон в Синьцзян-Уйгурському автономному районі («база 21»), Центр аеродинамічних досліджень і розробок («база 29»), НДІ інформаційних технологій.

У 2016 р. в КНР була ухвалена «Стратегія інформаційного розвитку Китаю», яка містила і розширене тлумачення сфери інформаційного протиборства як однієї з основних компонент гібридної війни. Біла книга з національної оборони 2019 р. вже подавала трактовку «інтелектуальної війни», в якій відбувається функціональне злиття в єдиний оперативний простір суходолу, моря, повітря, космосу, кіберпростору, електромагнітного виміру. Утверджується «панування розвідки», «домінування інтелектуальної переваги», за рахунок яких сторона з більш розвинутими технологічними можливостями руйнує «когнітивний цикл» противника в рамках «операцій з обезголовлювання» [23].

Відбулася реорганізація Сил спеціальних операцій (ССО) НВАК, у кожному із семі військових округів розміщено посилені загони ССО, чисельність до 1000 багнетів кожний [8, с. 29]. В цілому воєнна наука КНР приділяє підвищену увагу розробці теорії неконвенційних та асиметричних війн. З кінця 1990-х рр. розробляються рекомендації до якісних змін у воєнній доктрині, у політиці воєнного будівництва. Ведеться формування нових концепцій, оперативних планів та статутів бойового застосування військ із залученням технологій [24].

КНР енергійно освоює арсенал інформаційно-психологічної, організаційної, когнітивної та ментально-психологічної зброї («м'якої сили»), концептуальну основу якої становлять ключові категорії національного типу стратегічної думки. Інтеграція Китаю у систему світових міжнародних відносин, як зазначають спеці-

алісти з проблематики ГВ, відбувається на підґрунті самотутніх комунікативних стратегій, основаних на товщі традиційних культурних цінностей ханської цивілізації. Пекін у міжнародному просторі дотримується власної комунікативної стратегії на базі традиційних культурних та морально-етичних цінностей конфуціанської цивілізації, захищає національну ідентичність, культурні надбання, історичну пам'ять та мову, плекає відданість батьківщині та громадянському обов'язку. За визначенням професора Гарвардського університету А.Джонстона, стратегічна культура Китаю передбачає обережне використання військової сили, наголошує на непрямих діях, застосуванні комплексу культурних стратегій (із такими постулатами, як «передача із покоління в покоління», «постановка давнього на службу сучасності», «гармонія у спілкуванні, гармонічний мир») [25].

Орієнтовані на вивчення китайської мови та культури Інституту Конфуція виникли у 2004 р. Проте до 2018 р. їх працювало вже 500 у десятках країн на всіх континентах (до кінця 2020 р. чисельність таких установ за планами Пекіна повинна зрости до 1000, одночасно понад 272 тис. студентів із КНР навчалися в американських університетах, у самій КНР до 300 млн. людей вивчає англійську мову). Чисельність іноземців, котрі вивчали китайську зросла до 100 млн.

До пропагандистської роботи (у т.ч. для роботи в соціальних мережах) активно залучається дипломатичний корпус КНР. У столиці й великих провінціальних центрах створено потужні концерни із телестанцій, радіостанцій, видавництв. Їх бюро і філії діють у містах Північної Америки та Європи, в Росії. Значне фінансування спрямовано на телерадіомовлення іноземними мовами, у цілодобовому режимі діють шість глобальних інформаційних каналів. За кількістю іноземних мов трансляції на закордонну аудиторію Китай посідає перше місце у світі (включаючи діалекти афрозіатських країн, де населенню безкоштовно роздають телевізори). Особлива увага акцентується на просуванні продукції китайського кіно.

Пекін виступає за розробку міжнародного механізму, норм і правил інформаційного обміну, які виключають прояв мережного домінування, адже «принципи, на яких нині ґрунтується створення глобальної високошвидкісної мережі провідних Західних держав, не відповідають вимогам безпеки більшості держав світу». Китай не нав'язує іноземній аудиторії ідеологічних настанов, зосереджуються на поширенні історико-культурологічної, етнографічної інформації, досягнень економіки, науки [26].

Висновки і пропозиції. Підводячи підсумки, можна констатувати, що у сучасному Китаї на основі сучасних поглядів на сутність неконвенційної («гібридної») конфліктності, відбувається трансформація основних механізмів управління сектором безпеки і оборони. Спираючись на зростаючий ракетно-ядерний потенціал, КНР веде розробку стратегії, тактики та структур гібридної конфліктності («необмеженої війни»). Серед характерних знарядь арсеналу неконвенційної війни, у Китаї надають особливого значення, зокрема, управлінським структурам кібервійни, агентурній розвідці та установам інформаційно-культурного впливу, застосуванню фінансово-економічних важелів, новітніми засобам космічної та радіоелектронної розвідки, силам спеціальних операцій та високомобільним армійським силам тощо.

Керівництво КНР вживає комплекс заходів, спрямований на управління інформаційною безпекою країни, підготовку до масштабної інформаційно-психологічної війни: здійснюється реорганізація урядових структур, проводиться переоснащення збройних сил і розробляються принципи інтеграції інформаційної інфраструктури Китаю у світові системи. При реорганізації структур воєнно-безпекового управління в КНР аналізують досвід сучасних конфліктів, радикальних та терористичних угруповань, технологій та конкретних зразків кампаній із комплексної зміни соціально-політичної реальності, акцій «ненасильницького опору», спроб розкласти державний апарат тощо. Одночасно енергійно намагаються розвинути мережу інституцій «м'якої сили» у світі, створити позиції впливу на величезній відстані від національної території. Навіть враховуючи несприятливу для

України позицію Пекіну (де-факто – нового полюсу світобудови) у воєнно-політичних й міжнародних питаннях, навряд чи доцільною стане відмова від моніторингу та усебічного вивчення досвіду доктринальних засад й комплексної підготовки КНР до війн «гібридного» типу.

Список використаної літератури:

1. Гончарук А.З. Нове позиціонування Китаю у світі. *Україна-Китай*. 2018, № 5. С. 28–33.
2. Пленум ЦК КПК прийняв историческую резолюцию. URL: http://russian.news.cn/2021-11/12/c_1310305571.htm (дата звернення: 25.12.2021).
3. Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона». Затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 14.06.2022).
4. Кіктенко В. О. Історія українського Китаєзнавства (XVIII – початок XXI століття). Київ, 2018. 388 с.
5. Лікарчук, Н. Глобалізаційни вимір зовнішньополітичної доктрини *Китаєзнавчі дослідження* 2021. № 1. С.102–110.
6. Олійник О.М. Китай в «Азійське століття»: геополітичний вимір, глобальна економічна стратегія, регіональний вимір. *Історичний розвиток глобальної периферії як чинник трансформації сучасної світосистеми* : зб. наук. пр. Київ : Ін-т всесвіт. історії НАН України, 2016. С. 116 – 134.
7. Гончарук А. З., Дроботюк О. В., Кіктенко В. О. Україна і країни Східної, Південно-Східної та Південної Азії: підсумки 2020 року та перспективи розвитку; за заг. ред. О. В. Литвиненка. Київ : НІСД, 2021. 45 с.
8. Веденєєв Д., Слюсаренко А. Чого чекати від «літаючого дракона»? Сучасний етап розвитку сил спецпризначення збройних сил Китаю. *Виклики і ризики. Безпековий огляд Центру дослідження армії, конверсії та роззброєння*. 2018, № 18. С. 24 – 33.
9. Кіктенко В. О. Роль теорії «м'якої сили» в створенні нового образу Китаю. *Китаєзнавчі дослідження*, 2021. № 1-2. С. 39–50.
10. Фурсіна Н. А. Детермінанти розвитку галузі ВПК сучасного Китаю в контексті глобального лідерства. *Китаєзнавчі дослідження*. 2021. № 2. С. 93 –102.

11. Шевченко Ю. Г. Національна політика кібербезпеки Китаю: інституціональний тиск. *Китаєзнавчі дослідження*. 2022. №1. С.5–21.
12. Гриценко А. Вплив широкомасштабної російсько-української війни на баланс сил в Індо-Тихоокеанському регіоні https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/itr_090422.pdf (дата звернення: 7.07.2022).
13. Qiao Liang, Wang Xiangsui. *Unrestricted Warfare*. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House, February 1999. 228 p. URL: <https://www.oodalooop.com/documents/unrestricted.pdf> (дата звернення: 15.01.2022).
14. Данилюк О. Що таке правова війна і як вона ведеться? URL: <https://glavcom.ua/columns/odanylyuk/shcho-take-pravova-viyna-ta-yak-vona-vedetsya-376980.html> (дата звернення: 21.12.2021).
15. Ставер А. Неразрешимый конфликт. URL: <https://www.belvpo.com/117046.html/> (дата звернення: 22.12.2021).
16. Военная стратегия Китая в новую эру. URL: <http://svop.ru/main/39088/> (дата звернення: 9.01.2022).
17. Kristensen H. and Norris R. Chinese nuclear forces, 2015. *Bulletin of the Atomic Scientists* 2015, Vol. 71(4). P. 77–84. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0096340215591247> (дата звернення: 23.02.2022).
18. Вильданов М. Готовность к маневру и ответному удару. Развитие мобильных ракетных комплексов стратегического назначения в Китае. *Национальная оборона*. 2017. №2.
19. Xi given more power to wage war on Taiwan. URL: <https://asiatimes.com/2021/11/xi-given-more-power-to-wage-war-on-taiwan/> (дата звернення: 10.01.2022).
20. Гаврилов В. Китайская оборона уходит в инновационный отрыв. *Независимое военное обозрение*. 2017. 13 января.
21. Глобальное лидерство к 2050 году. Китай представил стратегию развития на съезде Компартии. URL: <https://republic.ru/posts/87098> (дата звернення: 19.01.2022).
22. Чан Р. И мечом, и словом. Подходы Китая к борьбе с терроризмом в информационно-коммуникационном пространстве. *Военно-промышленный курьер*. 2021. 26 октября.
23. Храмчихин А. Новая Великая китайская стена. Военно-политическое руководство Поднебесной готово к «проецированию силы» в глобальном масштабе. *Независимое военное обозрение*. 2017. 20 октября.
24. Кошкин Р. Интеллект, непонятный компартии. *Военно-промышленный курьер*. 2021. 23 марта.
25. Бартош А. В чем сила Поднебесной? Особенности стратегической культуры Китая и ее роль в межгосударственном противоборстве. *Независимое военное обозрение*. 2019. 7 июня.
26. Цзайци Лю. «Мягкая сила» в стратегии развития Китая. *Полис*. 2009, № 4. С. 149–156.

Vedeneev D., Semeniuk O. Transformation of China Security and Defense Management Mechanisms under the influence of conceptual views on a «hybrid» war

The article is devoted to the development and implementation of conceptual views on unconventional (hybrid) war in modern China. In particular, the concept of «war without borders», aimed at using multiple military and non-military strikes, is considered. The developers of the concept believe that in the context of globalization and development of information technologies the priority is to weaken the military power of superpowers through comprehensive use of non-traditional means (including manipulation of the financial and banking system, information and media levers and misinformation, cyber «hacker» war, war and terror, control over natural resources, etc.).

China's preparations for the sixth-generation «remote» wars, with an increase in the intelligence and information-cyber components inherent in unconventional warfare, are highlighted. Modernization of the armed forces on the basis of dynamic and scientific and technological growth is considered by the Chinese administration as an important component of socio-economic development, the transition of national military force from regional defense to the level of protection of national interests at the global level.

It is noted that China's rapid industrial and technological leap is accompanied by scientific and analytical understanding of the latest systemic threats and comprehensive measures to ensure the security of priority «targets» for the use of traditional tools of hybrid warfare – informational, psychological, organizational, cognitive and mental weapons. It is noteworthy

that China is vigorously mastering the arsenal of «soft power», the conceptual basis of which is the key categories of national strategic thought. The country's integration into the system of world international relations is based on original communication strategies based on the traditional cultural values of the Khan's civilization. At the same time, Beijing is taking a set of measures aimed at improving the country's information security and preparing for a large-scale information and psychological war.

Key words: *Public administration, military administration, safety, hybrid conflict, armed forces, special services.*